

ANTUN ŠOJAT, Zagreb

KAJKAVSKE RIJEČI U STULLIJEVU RJEČNIKU

1. Uvod

1.1. Svoje proučavanje zastupljenosti i udjela kajkavskih riječi u Stullijevu golemom trojezičnom rječniku, u tri dijela, s po dvije knjige u svakom dijelu, svodim uglavnom na razmatranje riječi iz kajkavskih izvora u II. dijelu njegova rječnika, koji nosi naslov Rječosložje ... Illir. Ital. Lat. ... (1. knjiga, A-O), odnosno Rječosložje slovinsko-italiansko-latinsko ... (2. knjiga, P-Z). Najvažniji je razlog za to relativno ograničavanje činjenica da su u I. i III. dijelu (Lexicon latino-italico-illyricum i Vocabolario italiano-illirico-latino)¹ "ilirski", odnosno "slovinski" prijevodi natuknicâ nanizani bez oznake izvora, što izvanredno otežava pronalaženje riječi iz pojedinih naših narječja. Osim toga u njima, u koloni "slovinskih" riječi, Stulli navodi riječi koje ima kao natuknice u Rječosložju (ali ne sve), pa proučavanje Rječosložja daje u načelu rezultate koji su karakteristični za cijeli rječnik.

1.2. Poznato je da je Stulli u drugoj knjizi svojega Rječosložja izmijenio termin "ilirski" u "slovinski". Međutim, ta promjena termina samo je formalna - obje su knjige Rječosložja jedinstveno djelo, i po izvorima iz kojih su riječi ekscerpirane, i po izboru riječi iz njih, i po načinu obrade.

Misao o jedinstvu svih Slavena, pa i o jedinstvenom slavenskom jeziku na golemom slavenskom etničkom prostoru - koju je u Stullijevu Gradu i vremenu osobito gorljivo zastupao Franjo Maria Appendini, in Ragusina Urbe Humaniorum litterarum Professor, pisac predgovora Stullijevu rječniku - dovela je i do Stullijeve

konceptije Rječnika. Međutim, Stulli je svjestan i posebnih imena za jezike nekih slavenskih naroda.²

Stulli je dakle pisao svoj rječnik pod utjecajem mišljenja da svi Slaveni govore jednim jezikom, tj. da su razlike između "ilirskog" jezika i jezika drugih Slavena tek neznatne. On je riječi iz drugih slavenskih jezika unosio kao "ilirske" u pet omašnih knjiga, a u jednoj, spomenutoj drugoj knjizi Rječosložja, upotrijebio termin slovinski u značenju "slavenski", tj. "općeslavenski", a ne u značenju "ilirski", tj. hrvatski ili srpski, u kakvu se značenju termin "slovinski-slovjenski-slovenski" u našim krajevima rabio. Stulli dakle u potpunosti izjednačuje ta dva termina i daje im značenje "općeslavenski", usp. etnike:

Slovin, ina, m. - Slovinac, inca, m. Kac. uomo illirico, slavo, homo illyricus.

Slovinja, e, f. - Slovinica, e, f. - Slovininja, e, f.

Ivan. donna illirica, slava, mulier illyrica.

Sveslavensko Stullijevo gledište jasno je izrečeno u obradi riječi slovinski:

Slovinski, a, o, Palm. illirico, illyricus - na slovinski (istaknuo Stulli, A. Š.) jezik, koi od Adrije morra, redom svekoliku zemlju svoi do pučine mrazne ledom.

1.3. Ipak, unatoč njegovoj želji da napiše općeslavenski rječnik, rječnik "slavenskog jezika", očito je da je Stulli zapravo napisao "ilirski" rječnik, koji je proširio riječima nekih drugih slavenskih jezika.

Među izvorima za njegov rječnik golema je većina knjiga i rukopisa s hrvatskoga i srpskoga područja, a tek nekoliko pisanih kojim drugim slavenskim jezikom. Osim ruskoga, drugi su strani slavenski jezici slabo zastupljeni; tako se, na primjer, od drugih južnoslavenskih jezika navodi tek jedan slovenski izvor.

Riječi drugih slavenskih jezika tek u maloj mjeri čuvaju svoje glasovne osobine, morfološke nikako. One su prilagođene hrvatskom ili srpskom fonološkom sustavu, a u najvećem broju slučajeva i hrvatskim refleksima pojedinih praslavenskih glasova i

glasovnih skupina (usp. riječi iz ruskoga Leksikona trojezičnoga³ - najzastupljenijega stranog izvora u Rječosložju - u kojima Stulli mijenja rusko y po vitacizmu u b, rusko щ transkribira u št, prefiks co - pretvara u sa-, pridjevski sufiks -иъ najčešće u -i itd.),⁴ a kad u "ilirskim" izvodima imaju leksičku paralelu, veoma se često upućuje na nju. Kao rezultat Stullijeva postupka s ruskim riječima proizlazi da ih je interpretirao kao leksemna oblička starijega stadija "ilirskog" jezika, kakva je nalazio u svojim glagoljskim i ćiriličkim crkvenim izvorima.

1.4. Međutim, Stullijev rječnik nije samo pretežno "ilirski" - taj je rječnik u prvom redu štokavski. Iste principe koje je imao pri izboru riječi iz drugih slavenskih jezika Stulli primjenjuje i u izboru riječi iz neštokavskih hrvatskih izvora. Broj tih neštokavskih hrvatskih izvora razmjerno je malen,⁵ dijalekatski refleksi praslavenskih glasova ponajčešće se upućuju na štokavske, morfološki leksikografski podaci uz natuknice štokavski su itd.

Moja je namjera da prikažem kajkavske riječi u Stullijevu rječniku, leksikografsko iskorištavanje kajkavskih izvora, Stullijev odnos prema kajkavskim riječima i dijalekatskim karakteristikama, kao i udio kajkavskih riječi u njegovu rječniku, osobito u Rječosložju.

2. Kajkavski izvori i Stullijev odnos prema njima

2.1. U "Kazalu" izvora kojima se Stulli služio pri izradi svojega rječnika⁶ od kajkavskih su djela navedeni Habdelićev, Belostenčev (hrvatsko-latinski) i Jambrešićev rječnik, a uz njih i: Abecevice dragem mladem obodvojega spola ljudem hasnovita i potrebna Ignaca Bedekovića, Služba marialska Mihajla Šimunića i, pod kraticom Mul.,⁷ "Zabava duhovna po Mulichu", koje se djelo u stručnoj literaturi pripisuje Jurju Mulihu, unatoč Stullijevoj grafiji, po kojoj bi ime autora trebalo čitati Mulić.⁸

Očit je nerazmjer u zastupljenosti kajkavskih izvora prema tiskanim i rukopisnim štokavskim, osobito dubrovačkim. Od 153

Stullijeva izvora navedena u Rječosložju kajkavskom narječju pripada šest (eventualno sedam),⁹ a štokavskom oko 110 izvora.

Dakako, broj izvora ne određuje i količinu riječi. Kajkavski su rječnici veoma iscrpni. Osim Habelićeva Dikcionara, koji obuhvaća svega oko 12.000 riječi, druga dva leksikografska izvora Stullijevu rječniku, Belostenčev Gazofilacij i Sušnik-Jambrešićev Leksikon, golema su rječnička djela, pa je dobra zastupljenost kajkavskih riječi po njihovim izvorima osigurana. Treba dakle razmotriti kako je te mogućnosti Stulli i iskoristio.

2.2. Da bih o tom mogao kompetentno govoriti, iscrpio sam sve riječi s oznakom kajkavskih izvora iz Rječosložja, i to obradu slova A-C (i Č, Ć, koje Stulli označuje grafemima cs i ch) kompletno, a od ostalih slova po desetak kontinuiranih stranica teksta. Osim toga, posebno su tražene potvrde pojedinih riječi i kajkavskih glasovnih osobina na drugim mjestima u Rječosložju. U svemu je proučeno oko 500 stranica Rječosložja, koje u obje knjige ima 1.397 strana rječničkoga teksta.

U latinskom i u talijanskom dijelu Stullijeva rječnika tražio sam niz riječi potvrđenih u Rječosložju prema njihovim latinskim, odnosno talijanskim prijevodima, a na mnogim sam stranicama pokušao uočiti karakteristične osobine kajkavskih riječi i bez veze s njihovim potvrđama u Rječosložju.

2.3. Moram odmah naglasiti da sam u cijelom tom korpusu našao svega jednom kraticu za Jambrešićev rječnik, uz riječ među, kamo je očito došla pogreškom, Stullijevom ili tiskarskom. U Jambrešićevu rječniku naime, i pod latinskim natuknicama inter, intra i u hrvatsko-latinskom "Indeksu", taj se prijedlog pojavljuje samo u likovima med, medyu, medy i megy.

U pregledanom dijelu Rječosložja nisam nijednom našao kraticu koja označuje Šimunićevu Službu marijalsku i Bedekovićevu Abecevicu.

2.4. Habelićev je rječnik osnovni izvor kajkavskih riječi u Stullijevu rječniku. On se, otprilike, dvostruko češće navodi nego Belostenčev (u istraženu korpusu 203 puta je kratica Hab.,

a tek 94 puta Bel.). Od neleksikografskih kajkavskih izvora relativno je dobro zastupljeno Mulihovo djelo, sa 68 natuknica u istom dijelu Rječosložja.

Ali, i riječi Habeličeva Dikcionara oskudno su prenesene u Rječosložje. Za ilustraciju toga zaključka donosim usporedbu riječi iz Dikcionara koje počinju slovima na s paralelnim dijelom Rječosložja.

a) Nema Habeličevih riječi:

nabiraće, nabožični, nabroj, nacejam, nadeem se, nadolevaće, nadomešćaće, nadomešćen, nadostavljaće, nadušek (→ na dušak Mik.), naga (vinska) "defectus vini, deficientia", nagel (→ nagal, V. nagli), nagerline (ženske), nagneće, nagnut, nagovoritel (→ nagovoritelj, V. nagovorillac), nahižje (→ pogr. nahišće, s oznakom Hab., "podium"), nahraneć, naimań, najmļen, naj "noli", najpervi (→ najpârvi Mik.), najti, naimre "najme", nakaġuem, nakańuem, nalećen, nalecati se (→ nalecati Mis. gl.), nalice, namašćen, namazan, namazaće, namišleće (→ namišljenje Del.), naopak (→ naopako Gjorgj.), naperšńak, napervo, napeti se, napi tek, napol (→ na pola Gârg., na pole S. Minc., na poli Ragn.), napredak (→ napredak Grad.), napriliku, napuhavaće, napuńavati, napuneće (→ napunnjenje Gjorgj.), naranġa (→ naranġa Gjorgj.), narasteće (→ narastjenje Del.), narasti (→ narastiti o narastjeti Vit.), naredno (u značenju "commodum"), narugaće (u značenju "crispatio, caperatio, rugositas, rugae"), našeptavec, našvi, nasaditi (motiku) "aptare", naskoćeće, nasladuvati se (→ nasladovati se, s oznakom Hab.), naslednik (→ nasljednik Gjorgj.), nasleduвање, naslepce, nasmejati se (→ nasmiјati se Hab.), nasmert, nastaneće (→ nastanjenje Hab.), nastiļ, našeptavec, natepsti (→ natepsti se Hab.), natovoriti (→ natovariti; u Hab. tisk. pogr.: notovoriti), navaleće, navesiti, navlast, navlastito, navućen, navućeće, navučitel, navučļiv, navučļivost, nazimeti (→ nazimiti, bez oznake izvora), nazlobuvati (→ nazlobivati, b. o. i.), nazvestiti, nazvešćeće.

Neke Habdeličeve riječi nisu u Rječosložju, ali su neke druge iste osnove navedene (nema npr.: nasleduvañe, našeptavec, ali su ušle riječi nasleduvati, našeptati); neke riječi izoštaju, premda se paralelni likovi i oblici inače navode (nema npr. nasmejati se, ali ima mleko; nema npr. napitek, ali ima: mleden; nema npr. navučene, ali ima navuk, iz Bel.; nema npr. nakañuvati, nakañivati, ali ima nasleduvati; nema npr. ptc. nadomešćen, ali ima nagnan iz Gund., napunjen iz Gjorg. itd.).

b) Mnoge riječi koje se nalaze u Dikcionaru navedene su iz drugih izvora, ponajčešće iz štokavskih (v. i pod a), ali i iz čakavskih i drugih kajkavskih, a često i iz ruskoga Leksikona trojezičnog:

nabirač Bel., nadol Bel., nadopuniti Mul., nadpisanje Lex. r., nadut Gund., naduvati Lex. r., nag Buk., Minc., naglo Br. gl., naglost S. Minc., nagibati Vit., nagnan Gund., nagovarati Jos., nahraniti Gljub., nahoditi se Goz., najniži Mik., nakadjenje Mik., naklanjati se Mul., naklon Gjorg., na konec Lex. r., nalaganje Lex. r., namestiti, namestnik Mik., namisliti Palm., naoštriti Mik., na pamet Mik., napast Ivan., napasti Mik., napeti Gjorg., napitati Palm., napitti se Ekt., naplesti Del., napoj Zlat., napoiti Stul., napravljen Gjorg., naprositi Mik., napunjen Gjorg., narav Luk., narezati Mik., narod Gund., naručiti Minc., naručenje Mik., nasip Br. gl., nasittiti Palm., naskočiti Gjorg., naslonjen Gund., nasoliti Ragn., na sramotu Och., na sreću Gljub., nateknuti Bel., navada Mul., navaliti Mul., navuk Bel.

c) Mnoge su riječi ili specifični oblici, bez oznake izvora ili s oznakom Hab., upućene na štokavske:

nabrusiti v. naoštriti, nadavek v. nadavak, nadehnen (u Hab.: nadehñen!) v. nadahnut, nadev v. nadivenje, nadolevati v. nadoljevati, nadra v. njedro, nahajati v. nahagjati, nahajanje v. marenje (!), najem v. naim, namočenje v. namakanje, napreti v. naprjeti, napuhnjen v. napuhnut, naružiti v. izružiti, nasipanje v. nasutje, nasoljen v. po-

soljen, nateržiti v. napârtiti, natešće v. našte sârca, navernuti v. navârnuti.

d) Velik je i broj riječi Habelićeva Dikcionara koje se u Rječosložju navode i obrađuju bez oznake izvora:

nadoplaćati, nadoteći, nagovaranje, nahod, najgornji, naložiti, na oko, naoštren, napadati, napanje, narekivanje (!), narukva, naš, nasićen, nasićenje, nasipati, nasloniti se, natući, navaditi se, nevaljan, navinuti, navlačiti, navrenje, navreti, nabezbi.

2.5. Leksička građa Belostenčeva hrvatsko-latinskoga dijela Gazofilacija u Rječosložju je veoma slabo zastupljena. Tako, primjerice, od 1.146 Belostenčevih natuknica koje počinju slovima PO nisam u Rječosložju, na 90 strana obrade riječi koje počinju tim slovima, nijednom našao kraticu Bel. (riječi u tom odlomku Rječosložja nisu potvrđene ni Habelićevim rječnikom, a iz kajkavskih izvora uneseno je samo 16 riječi iz Muliha). To dakako ne znači da u tom odlomku uopće nema riječi iz Belostenca i drugih kajkavskih izvora, ali izvori im nisu označeni ili su potvrđene nekajkavskim izvorima.

2.6. U Rječosložju nema mnogih običnih kajkavskih riječi ili njihovih kajkavskih glasovnih oblika, kao što su na primjer:

hasen, hasnovit (premda su te riječi potvrđene u sva tri kajkavska rječnika kojima se Stulli služio, a riječ hasnovit čak i u naslovu Bedekovićeve Abecevice, Stullijeva izvora!), bedak, bedast, bedav i dr., cirkva, čerkna, češeń, česrati, čteti, scati i izvedenice (možda zbog toga što početni glasovni skup sc narušuje sustav Stullijeve grafije, u kojoj sc treba čitati š), tjeden - tijeden, žleb, žreti, sad (u značenju "plod"), sadje, čreda (u značenju "krdo, stoka"), jezero (u značenju "tisuća"), tirati (u značenju "tjerati") itd.

U Rječosložju ima također i riječi označenih kojom kraticom kajkavskih izvora koje su ili krivo ispisane (odnosno pročitane) ili krivo tiskane ili su poštokavljene, a ponekad se iz

kajkavskoga natukničkog oblika (npr. u glagola 1. lice sg. prez.) ne uspostavlja točna natuknica Rječosložja (npr. u glagola infinitiv). Evo nekoliko primjera:

Stulli donosi natuknicu nahišće (koje riječi u kajkavskom nema), a u njegovim je izvorima nahižje; s kraticom Mul. donosi natuknicu nagibljati mjesto nagibati, a riječ ferkati upućuje na okrusavati mjesto na okružavati (u kajkavskom se pravopisu intervokalno s čitalo ži). S kraticom Hab. navodi se ogibljati mjesto ogibati; kao Habeličeve riječi označuju se, na primjer, natuknice nasittjen etc., nasmiati se, nastanjenje, nadehnen, merkevja, mesarica, peper, pepren, peripče, denica, jid, jisti, jizditi - a u Habelića je: nasičen (što je Stulli trebao pisati nasichen, kako je inače postupao s participima toga tipa), nasmejati se, nastanehe, nadehnen, merkevca, mesarnica, perper, perpren, paripec. Riječi denica, jid, jisti, jizditi, a tako i dolika, iznahazati, izvârščina i dr., u Habeličevu rječniku nisu zabilježene (pa ni u obliku danica, jed, je/d/sti, jezditi, na koje ih Stulli upućuje, a nema ni iznahajati, izverščina).

I Belostencu se kadšto pripisuju riječi kojih nema u njegovu rječniku, pa ni u kajkavskom uopće, usp.: blevati, a u Bel. je bluvati, fektas mjesto fektaš, kako je u Belostenca, ladva (u Bel. je ladja), holi (nema u Bel.) i dr.

Stulli donosi bez oznake izvora (očito iz Habelića) natuknice zeurelica, ze useh stran, premda je u Belostenca pisano onako kako te riječi kajkavci izgovaraju, tj. zevrelica, ze vseh stran. To nisu jedine pogreške te vrste. Ima ih i u Rječosložju i u drugim dijelovima Stullijeva rječnika (usp. npr. pod talijanskom natuknicom ritratto: hip mjesto kajkavskoga: kipi!).

Kadšto se riječima iz kajkavskih izvora daje krivo značenje, usp. npr.: čim Hab., v. čemu (s. v. čemu talijanski je prijevod "perchè"), hodala Bel., v. doli (u značenju adv. "dolje", a u Bel. je uputa na inferius, gdje je značenje "pocedilo, vino kô zaostaje na dnu kupice ali pehara").

2.7. Međutim, kako se moglo vidjeti iz t. 2.4. pod b, c, d, unatoč upravo navedenim nedostacima i propustima pri prenoše-

nju riječi iz kajkavskih izvora u Rječosložje, zastupljenost kajkavskih riječi, odnosno tipičnih njihovih glasovnih likova, nije diskriminirana u odnosu na drugu neštokavsku rječničku građu i njihove izvore - izuzevši riječi iz ruskoga Leksikona trojezičnoga (taj je izvor očito svjesno preferiran, među svim neštokavskim izvorima neusporedivo najviše ekscerpiran i upotrijebljen).

Stulli je dakle postupao s riječima iz kajkavskih izvora na isti način kao i s riječima iz drugih neštokavskih izvora:

- Ako neka riječ ima identičan lik sa štokavskom, najčešće se navodi štokavski izvor (usp. npr.: boj, glava, jutro, obraz) ili se riječ obrađuje bez oznake izvora (usp. npr.: kokot, odmoriti se, priatelj, primiti).

- Ako je u kojem drugom, nekajkavskom izvoru potvrđena tipična kajkavska riječ ili njezino tipično obličje, obično se potvrđuje tim izvorom (usp. npr.: adda Och., bedra Jos., beteg Mik., Stul., betežan Mik., kolitva Lex. r., vnuk Lex. r.).

- Specifične se kajkavske dijalekatske osobine često prilagođuju štokavskim ili se upućuju na paralelne štokavske likove (usp.: cecati v. sissati, cecek v. sissa, kača v. zmia, kačji v. zmini, kaj v. što, lajhar v. varalac, las v. vlas, mej v. megju, megnenje v. magnutje, mehkek v. mek, meh v. mjeh, melin v. mlin, menje, menji v. manje etc., nadra v. njedro, nahajati v. nahagjati, namočenje v. namakanje, nasoljen v. posoljen, natešče v. našte sârca, pevnica v. pivnica, vleći v. vući, vučenik v. učenik, vuglen v. ugljen, vugnenje v. ugnutje, vugnutti, vugodno, vugor etc. v. ugnutti etc., vuiti v. pobjegnuti, zbuditi v. probuditi, zecvirati v. raztopiti, zegreti se v. zgrijati še, zelva v. jetârva, zeprati v. izapрати, zestati se s kiem (l) v. susresti se, zešiti v. sašiti, zesnažiti v. izčistiti itd.).

To prilagođivanje štokavskim likovima kadšto ide tako daleko da se kajkavskom izvoru pripisuje štokavski ili kojega u izvoru nema (usp. npr. lahotan Hab., nasmiati se Hab., a u Habdelića je lahoten, nasmejati se, ogoljetti Hab. v. ogoliti) ili koji je u citiranom izvoru upućen na kajkavsko obličje riječi (usp. npr. ognjišće Bel., a u Belostenca je ognišče, lagak Bel. v. lak, a Belostenec upućuje lagak na legek, kojega lika nema u

Rječosložju, premda se iz Belostenčeva rječnika donosi izvedenica legehen).

- Morfološki podaci uz obradu natuknica iz kajkavskih izvora štokavski su (usp. npr.: ladati, -am, -o sam Hab., ogibati, -am, -o sam Mul., vugnuti, -ugnem, -ugnuo sam, zapikati, -am, -o sam, zmahuvati, -am, -o sam itd.).

- Izričaji u obradi pojedinih natuknica štokavski su (v. npr. s. v. Bog, glava, milost i dr.).

2.8. Unatoč činjenicama navedenim u prethodnoj točki, specifične kajkavske riječi i karakteristične kajkavske glasovne osobine u Stullijevu rječniku zastupljene su relativno dobro, bilo to potvrdom iz kojega kajkavskoga izvora, bilo potvrdom iz nekajkavskih izvora (osobito često identičnim oblikom iz Leksikona trojezičnoga te iz glagolskog misala i brevijara), bilo uputom na štokavske paralelne likove - ili ravnopravno, s oznakom kajkavskog izvora i s neposrednim prevođenjem na talijanski i latinski jezik ili paralelnim navođenjem kajkavskog i štokavskog obličja riječi (usp. npr. natuknice čavlek - čavlič, zaspanec - zaspanac i dr.).

O sudbini riječi iz kajkavskih izvora u I. i III. dijelu Stullijeva rječnika govori se u četvrtom poglavlju.

3. Tipične kajkavske glasovne osobine u Rječosložju

3.1. Zastupljene su ove kajkavske glasovne osobine:

ě → e: ceniti, cepati, deca, dedina, dekla, del, delati, mera, merni, mernik, beliti, obesiti, od veka, pešec, pešice itd.

ǰ → e: belanek, dehnuti, ladavec, lajavec, meknuti se, melin, melinski, izebratti, izegnatti, pekel, penjenj itd.

ǰ → ∅: bezg, lanc, mezg

sð → ze: zešiti, zestajanje, zestati se, zeuseh strana (!), zevsema, zezreti, zezuti, zmisлити, zmučiti itd.

-o u adv. → ø: kak

-ir u višesložnih imenica → -er: paper, -era

iz → z-.: zbljuvati, zmeriti

g → er: berbljavac, berbotljivost, berbotiti, berdo, ogerbaviti, odverći, odvernuti, vert itd.

d' → j: izhajati, ograja, ograjen, saja, sajav itd.

l na kraju sloga: pekel, poldan, pepelnjak, zdolnji itd.

protetsko y ispred u: vučenik, vuglen, vugnenje, vugnutti, vugnutje, vugodno, vugor, odvučiti se itd.

hijatsko y: navuk (našao sam samo tu potvrdu)

l → l: vuglen

sk', st' → šč (u Stullija šč, pisano sch, jednako kao u kajkavskoj grafiji za vrijednost šč): brodišće, ognjišće

čg → čer (izgovorno čg i čer): čerljeniti, červoliti, čerivoliv (potvrde s početnim čer pred konsonantom u riječi koje su i kajkavske uglavnom su iz Lex. r., usp.: čerešnja, černeć, černilo, černiti, černost, čerta, čertica i dr.)

-gðk → -hk-.: mehkoća, mehkota

vl → l-.: ladanje, las, lasast, i dr.

-jt- u kompozita glag. iti: zajti, vujti

glag. infiks -uva-.: kolduvati, mentuvati se, nasleđuvati, zmahuvati.

Stulli je u svoj rječnik unio i kajkavske likove poput: zdignuti, zdihati, zdizati, zdolnji, zdrapan i sl.

Neke kajkavske osobine nisu potvrđene kajkavskim izvorima nego ruskim ili crkvenim (usp. npr. vnuk, žrebec).

3.2. Kako je pokazano u t. 2.4. pod b) i c) i u t. 2.7, kajkavske glasovne osobine ponajčešće su upućene na štokavske.

4. Vocabolario i Lexicon

4.1. Kajkavskih riječi i tipičnih glasovnih osobina ima i u prvom i u trećem dijelu Stullijeva rječnika, ali su manje zastupljene nego u drugom dijelu, pa se, primjerice, u talijansko-ilirsko-latinskom dijelu ne pojavljuju mnoge riječi označene u Rječosložju kraticom kajkavskih izvora. Tako pod talijanskim natuknicama kojima su kajkavske riječi prevedene u Rječosložju nema:

batriv (ali ima batrivost, s. v. coraggio), beliti, berbljavac, beseda, brodišće, bumbreg, čerljeniti se, las, lajno, seme, cecati, čakati, čiselce, mehkek, mešter, meštarski, oglavnik, vujec, vujna, vučenik, vučiniti, Vuzem (uz druge sinonime ima: vazem!) itd.

Kajkavske su glasovne osobine u tim dijelovima Rječnika prilično slabo zastupljene (nisam, na primjer, našao nijedne potvrde za j—d', za sch—sk', st').

4.2. Međutim, najveći dio riječi iz kajkavskih izvora koje se nalaze u Rječosložju nalazimo i u druga dva dijela Stullijeva rječnika. U njima se kajkavske riječi i tipični kajkavski refleksi praslavenskih glasova donose u nizu drugih slavenskih riječi. Nijedan od slavenskih sinonimnih ekvivalenata nije posebno označen, istaknut ili potisnut, pa ni po njihovu mjestu u nizu sinonima. Ipak, od toga u znatnoj mjeri odstupaju štokavske riječi, koje su u takvim nizovima najbrojnije, a veoma često, osobito u obradi izričaja, i jedine (v. npr. Vocabolario, s. v. alattare, canto, protestare, regenerare, reggere, ritondezza, ritondo, ritorcere, ritorcimento, ritornante, ritornare, ritornato, ritornevole, ritorno, ritorta, ritorto, ritosare, ritraimento, ritrangola, ritranquillare, ritranquillato, ritrarre, ritrascorrere, ritrasporre, ritrattare, ritrattazione, ritrattivo, ritratto, ritrecine, ritremare, ritrinciare, ritritare, ritrombare, ritrossa, ritrosaccio itd.).

4.3. Kao ilustraciju Stullijeva postupka s kajkavskim riječima u talijanskom njegovu rječniku donosim nekoliko potvrda

iz Vocabolarija (ističem kajkavske riječi i likove potvrđene u Rječosložju):

- albume - bioce, bjelance, belanjek, bjelanac, bjelotti.
belare - blejati, blekati, beknuti, blesti, bečati, beka-
ti, blenuti.
cantina - vinica, izba, konoba, pivnica, pevnica, podrum.
cuscinetto - uzglavčić, uzglavčac, uzglavničica, zglavni-
čica, tugjelica, blazinica.
cuscino - glavnica, zglavnica, uzglavnica, uzglavje, pod-
glavje, blazina, kokto, koktal, tudjelka, poduš-
ka.
elettrice - obiralica, obiraonica, obirateljica, obirači-
ca, izvoliteljica, izbiravka.
farfalla - ljepirica, ljepir, metir, metulj, babočka (ali
s. v. farfalletta-farfallina-farfallino samo su
štokavske riječi: ljepirić, ljepirac, ljepirić, ljepirčić, ljepirčac, ljepiričica).
fuora (stato in luogo) - vani, na dvoru, na dvori ... Fuo-
ra (moto a luogo) - van, vanka, izvan, izvani,
izvanka, na dvor, von, vun.
pallone - lopta napuhana, labda, loptina.
possedimento - osvajanje, posvajanje, uzdržanje, posjeda-
nje, posjedovanje, imanje, oddržanje, ladanje,
stjažanje.
possente - moćan, moguć, mog, sillan, uzmožit, uzmožan,
oblastan, jak, krepak, moštan, siljen, zmožen,
vlastan.
sambuco - abzov, baz, bazag, zova, bezg, buzika.
serpente - zmija, zmaj, kača, krasovozac.
vendetta - osveta, mest, osvetjenje, fanta, odmeštenje.

Tako su unesene i druge kajkavske riječi koje nalazimo u Rječosložju, usp. npr. natuknice:

corraggio (batrivost), fuggire (vuiti), ingannare (lajha-
riti), ingannatore (lajhar), perchè (kaiti), possedere
(ladati), possessitore (ladavec), scuotere (spehnuti, zmahu-
vati), venire (itti, dohajati, dolesti) itd.

4.4. I u Leksikonu nalazimo kajkavske riječi, odnosno njihove karakteristične likove, usp. npr.:

elector - obirač, obiralac, obiraoc, obiraonik, izvolitelj, izbiratelj, izbiravec.

fugio - bježati, uteći, uteknuti, vuiti, izbivati, odbjegnuti, pobjegnuti, odmaknuti, uzmaknuti, bježiti, šmignuti, izkradsti se, izmaknuti se, nabjegnuti, ubjegnuti, probjegnuti, odbjegnuti, odšikati, pribjegnuti, odmiccati, probjegati, stražati se, ubjeći, ukloniti se, uklanjati se, utjeccati, varovati se, odalečiti se, nehtjetiti, razaći se.

hordeum - ječam, ozimec, jačmen.

hortus - vârt, vârtao, perivoj, voćnjak, vârtal, vârtograd, vârtlaša, sad.

papilio - ljepirica, ljepir, metulj, metir, babočka.

quid - što, štoljubo, kaj. Itd.

Slično je i u obradi mnogih drugih natuknica, usp. npr.:

inferior (zdoInji), minor (menji), odiosus (omerzeli), omnino (zevsema), postula (mozol, ali nema: prišč), serpens (kača), studeo (vučiti se), vadum (brodišće), vallis (dolica), vindicta (fanta) itd.

Ali, i u Leksikonu u najvećem broju obrade natuknica među slavenskim sinonimima (koji se ponajčešće svode uglavnom na štokavske) nema kajkavskih riječi (v. npr. s. v. absolute, aufero, divisor, divisus, eletrix, facesso, famelicus, infero, infernus, minus, molestus, perfecte, plane, portio, postullo, prorsus, rubefacio, studiose, studium, trajicio, transfigo, ungula, vindico itd.), kojima su latinskim riječima prevedena značenja kajkavskih riječi u Rječosložju.

5. Zaključak

5.1. I kajkavske su riječi - kao i druge neštokavske riječi, bile one naše dijalekatske riječi, bile one riječi hrvatske, srpske ili ruske redakcije staroslavenskoga, unesene iz crkvenih

knjiga, bile one riječi iz drugih slavenskih jezika - u velikom broju pojava u Rječosložju prilagođene štokavskima, osobito na glasovnom planu (tvorbene se karakteristike uglavnom čuvaju). Njihovi karakteristični oblici koji se leksikografski donose uz natuknice uvijek su štokavski; izričaji u obradi pojedinih natuknica gotovo su uvijek samo štokavski, s veoma rijetkom pojavom koje neštokavske riječi. Riječi s neštokavskim kontinuantama praslavenskih glasova često su upućene na štokavske i u štokavskom obličju leksikografski obrađene.

Ipak, kajkavske su riječi i tipične kajkavske glasovne karakteristike u Rječosložju relativno dobro zastupljene. Često se donose kao osnovne riječi, tj. s direktnim prevođenjem njihova značenja na latinski i talijanski, često se zajedničke hrvatsko-srpske riječi potvrđuju samo kajkavskim izvorima.

Lexicon latino-italico-illyricum i Vocabolario italiano-il-lirico-latino obrađeni su bez navođenja izvora riječi, pa je u njima teško uvijek pouzdano odrediti pripada li koja riječ s kajkavskim oznakama kajkavskim izvorima ili kojem drugom slavenskom Stullijevu izvoru (ruskom, slovenskom, češkom, rusinskom, poljskom). U tim su dijelovima Stullijeva rječnika, u nizu slavenskih sinonima, također relativno često zastupljene i kajkavske riječi, odnosno karakteristična kajkavska obilježja, ali u manjoj mjeri nego u Rječosložju.

5.2. I proučavanje kajkavskih riječi u Stullijevu rječniku pokazuje da Stulli nije dovoljno kritički pristupao riječima u svojim izvorima¹⁰ i da je njegova leksikografska obrada tek formalno sistematska¹¹, s dosta propusta u prezentiranju kajkavskoga leksika i kajkavskih dijalekatskih osobina.

Izvanredno bogato kajkavsko leksičko blago, prikazano i pristupačno za leksikografski rad osobito u Belostenčevu i Sušnik-Jambrešićevu rječniku, predstavljeno je u Stullijevu rječniku veoma osiromašeno. Među kajkavskim leksikografskim djelima koja su navedena kao Stullijevi izvori detaljnije je iskorišten samo najmanji rječnik - Habelićev Dikcionar, ali i on tek djelomično, s mnogo više izostavljanja nego unošenja u Stullijev rječ-

nik. Jambrešićev Leksikon vjerojatno nije ni upotrijebljen. Među Stullijevim izvorima na žalost nema latinsko-hrvatskoga dijela Belostenčeva Gazofilacija, najvećeg vrela kajkavskih riječi, nego je samo njegov, mnogo manji hrvatsko-latinski dio, a i taj tek napreskokce iskorišten.

R é s u m é

LES MOTS KAIKAVIENS DANS LE DICTIONNAIRE DE STULLI

L'adaptation de maintes caractéristiques de mots russes et slavoecclésiastiques ou encore des renvois de ces mots aux formes croates ou serbes démontrent que Stulli a écrit précisément un dictionnaire "illyrique", à savoir croate ou serbe, élargi d'un assez grand nombre de mots et de formes appartenant à d'autres langues slaves, surtout d'un assez grand nombre de mots russes et slavoecclésiastiques. La caractéristique fondamentale du dictionnaire de Stulli lui est donnée par le dialecte štokavien de prononciation iyékavienne, du type ragusois.

Comme dans la majeure partie de cas Stulli exécute une adaptation des mots "non-illyriques" à l'état phonologique et morphologique croatoserbe, c'est la même méthode qu'il applique, pour la plupart, aussi dans le cas des caractéristiques non-štokaviennes des mots recueillis dans les sources čakaviennes et kaïkaviennes. Dans le RJEČOSLOŽJE de Stulli la prises de position envers les sources kaïkaviennes est la suivante:

- si un tel mot comporte la forme identique avec la forme štokavienne, c'est la forme štokavienne seulement qui est indiquée pour la plupart, ou le mot est rapporté sans indication de la source.

- si dans une telle source non-kaïkavienne est attesté un mot typiquement kaïkavien ou sa conformation, ce mot pour la plupart est attesté seulement par l'intermédiaire de cette source.

- les caractéristiques spécifiquement kaïkaviennes viennent d'être adaptées aux particularités štokaviennes ou au contraire ces mots sont renvoyés aux formes štokaviennes.

- les données morphologiques figurant dans l'établissement du mot-souche comme aussi des locutions toutes faites sont écrites en štokavien.

- un grand nombre de mots figurant dans les sources kaïkaviennes n'a pas trouvé sa place dans le dictionnaire de Stulli.

Ce nonobstant, les mots typiquement kaïkaviens et les particularités kaïkaviennes ne sont pas évités dans une mesure plus grande que ne le sont les mots čakaviens:

- quelquefois les mots communs croatoserbes sont attestés seulement par des sources kaïkaviennes; très souvent les mots typiquement kaïkaviens ou leurs formes sont attestés sans indication de source; il y a même des cas où les mots typiquement non-kaïkaviens sont attestés par des sources kaïkaviennes.

- très souvent sont rapportés les mots retenant les caractéristiques kaïkaviennes (avec l'abréviation "v." ou sans elle); par ex. e au lieu de je figurant pour le yat ancien; e au lieu de a pour la sémivoyelle; j au lieu de dj, gj (= d) < *d'; šč au lieu de št figurant pour *sk', *st' (écrit sch, de la même manière comme c'est le cas dans l'orthographe kaïkavienne, ayant la valeur de šč); l terminant la fin de la syllabe ou le mot; er au lieu de ar figurant pour g; vu- au lieu de u-; l'infixe verbal -uva- au lieu de -ova-.

- maints lexèmes kaïkaviens, restés sans continuations typiques manifestant l'ancien état de la langue croatoserbe, sont donnés sans renvois aux mots štokaviens isosémiques.

- dans la partie I et III du dictionnaire de Stulli (aux mots-souches latins et italiens, respectivement), dans l'enfilade de synonymes slaves, très souvent sont cités aussi les mots kaïkaviens, précisément les formes kaïkaviennes caractéristiques.

A conclure, dans le dictionnaire de Stulli le lexique kaïkavien, par rapport aux autres mots non-štokaviens et leurs formes typiques, le kaïkavien est assez bien représenté.

Cependant: le trésor lexique kaïkavien, énormément riche, représenté et accessible dans les oeuvres lexicographiques, surtout dans les oeuvres de Belostenec et Jambrešić, est très pauvrement représenté dans le dictionnaire de Stulli. Parmi les oeuvres lexicographiques kaïkaviens qui sont citées en tant que

sources du dictionnaire de Stulli, en détail est dépouillé seulement le plus modeste d'entre eux, le DIKCIONAR de Habelić, lui aussi à maintes omissions. Le LEKSIKON de Jambrešić apparaît à peine (sur environ 350 pages du RJEČOSLOŽJE seulement un mot apparaît avec abréviation Jam., et précisément ici de façon fautive; il est très pénible de constater de quelle manière le même dictionnaire est dépouillé dans la partie latine et italienne du dictionnaire de Stulli), parmi les sources n'est pas cité la partie latino-croate du GAZOPHYLACIUM de Belostenec, la plus grande parmi les sources kajkaviennes, mais seulement sa partie plus modeste, la partie croato-latine, qui est à son tour elle aussi dépouillé seulement par sauts.

B i l j e š k e

- 1 U ovom se radu pojedini dijelovi Stullijeva rječnika obično navode prvom riječju njihova naslova (Lexicon, Rječosložje, Vocabolario).
- 2 Stulli spominje ilirski, ruski, rusinski, češki i poljski jezik.
- 3 F. Polikarpov, Lexikon trejazičnyj, Moskva 1704.
- 4 Usp. S. Živković, "Ruske riječi u Stullijevu rječniku", Južnoslovenski filolog XXII, knj. 1-4, Beograd, 1957-1958, osobito str. 247-261.
- 5 Od 160 izvora navedenih u Leksikonu oko 110 su štokavski, od toga 67 dubrovački.
- 6 Na kraju druge knjige Leksikona i druge knjige Rječosložja. U ovom su radu upotrijebljene Stullijeve kratice njegovih izvora.
- 7 V. "Kazalo" u Rječosložju. I u "Kazalu" u Leksikonu to se djelo tako navodi: "Služba Marialska po Mulichu".
- 8 Veoma sam zahvalan dr. Olgi Šojat, koja me je upozorila na umnoženi izvadak iz disertacije Ivana Fučeka, De activitate pastoralis missionaria, Zagrabiae 1959, u kojem se unutar kronološkoga popisa Mulihovih djela ili onih djela koja mu se pripisuju nalazi i Zabava duhovna, djelo koje do sada nije nađeno. Prvi je put objavljeno god. 1734, a drugi put 1754. I. Fuček pretpostavlja da je djelo pisano kajkavski. Nije siguran je li to djelo označeno Mulihovim imenom ili nije. I po Stullijevoj formulaciji "po Mulichu" proizlazi da, najvjerojatnije, ime autora toga njegova izvora nije bilo otisnuto.
U starijoj stručnoj literaturi spominje se Zabava duhovna kao Mulihovo djelo samo u Šafaříka, ali i on iznosi taj podatak tek prema Stullijevu "Kazalu".

- 9 Među izvorima s hrvatskog sjevera navedeno je i "Obilato duhovno mliko Franceska Tauszi, Biskupa Zagrebačkoga". U svojem korpusu nisam nijednom naišao na riječ s kraticom Taus., pod kojom je to djelo navedeno u Rječosložju. Tausijevo djelo nisam imao u rukama, pa ne mogu prosuditi ima li uopće u njemu kajkavskih osobina ili je ono u potpunosti štokavsko ikavsko (usp. ikavizam u naslovu!).
- 10 Usp. Jagićevu ocjenu u njegovoj knjizi Istorija slavjanskoj filologiji, Sanktpetersburg, 1910, str. 180-181, s kojom se slaže i S. Musulin u radu "Hrvatska i srpska leksikografija", Filologija 2, Zagreb, 1957.
- 11 Usp. Enciklopedija Jugoslavije, s. v. Stulli, Joakim (knj. 8, str. 203; autor: K. Krstić).